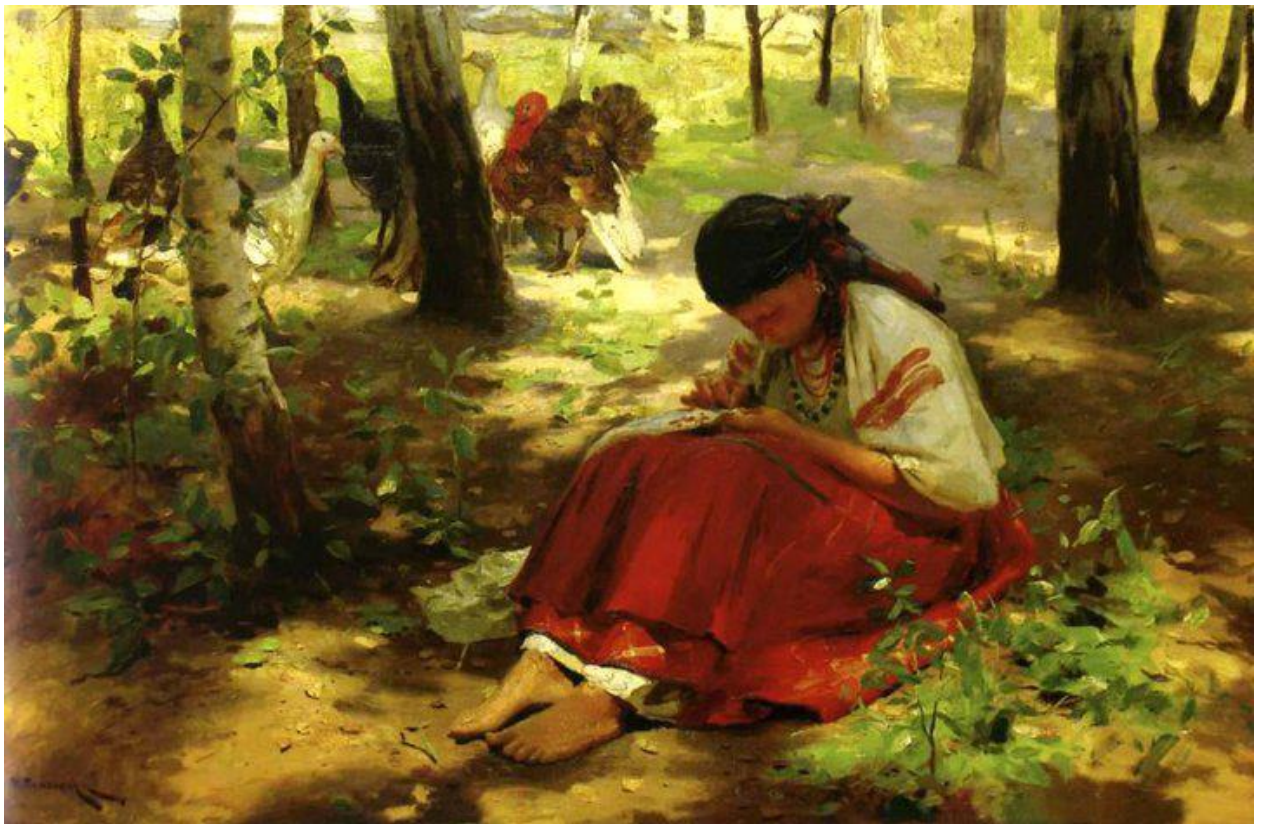

Лекція №1.

Вступ до курсу. Культура як об'єкт міждисциплінарного дослідження

1. Поняття «культури»: бінарність визначень та методологія дослідження.
2. Основні функції культури.
3. Періодизація світової культури. Періодизація української культури.
4. Поняття «нація», «національна культура».
5. Культурна політика. Гуманітарна безпека та законодавство у сфері культури.

М.Пимоненко. У затінку

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

Микола Пимоненко. Ідилія, 1908 р.

Must read

«Хрестоматійні» видання до лекції:

НВ!!! Обов'язкові до прочитання:

- Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1998 р. – Режим доступу. - <http://litopys.org.ua/popovych/narys.htm>
- Антонович Дмитро. Історія української культури. - Режим доступу. - <http://litopys.org.ua/cultur/cult.htm>
- Історія української культури. За редакцією Івана Крип'якевича. – Режим доступу. - <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>
- Культурна дипломатія: елегантний тандем мистецтва і політики. – Режим доступу.: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/cultural-diplomacy>
- Культурна дипломатія як професійний світогляд. – Режим доступу. - <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/cultural-diplomacy>
- Закон України «Про культуру». – Режим доступу. - http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/136808

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

- В. Липинський. Листи до братів- хліборобів. – Режим доступу. - <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3615/file.pdf> (першоджерело є обов'язковим для розуміння контексту питання про націю та національну культуру)
- Concept «Cuture». - <https://www.britannica.com/topic/culture>

Іван Марчук

Must see

Обов'язково до перегляду:

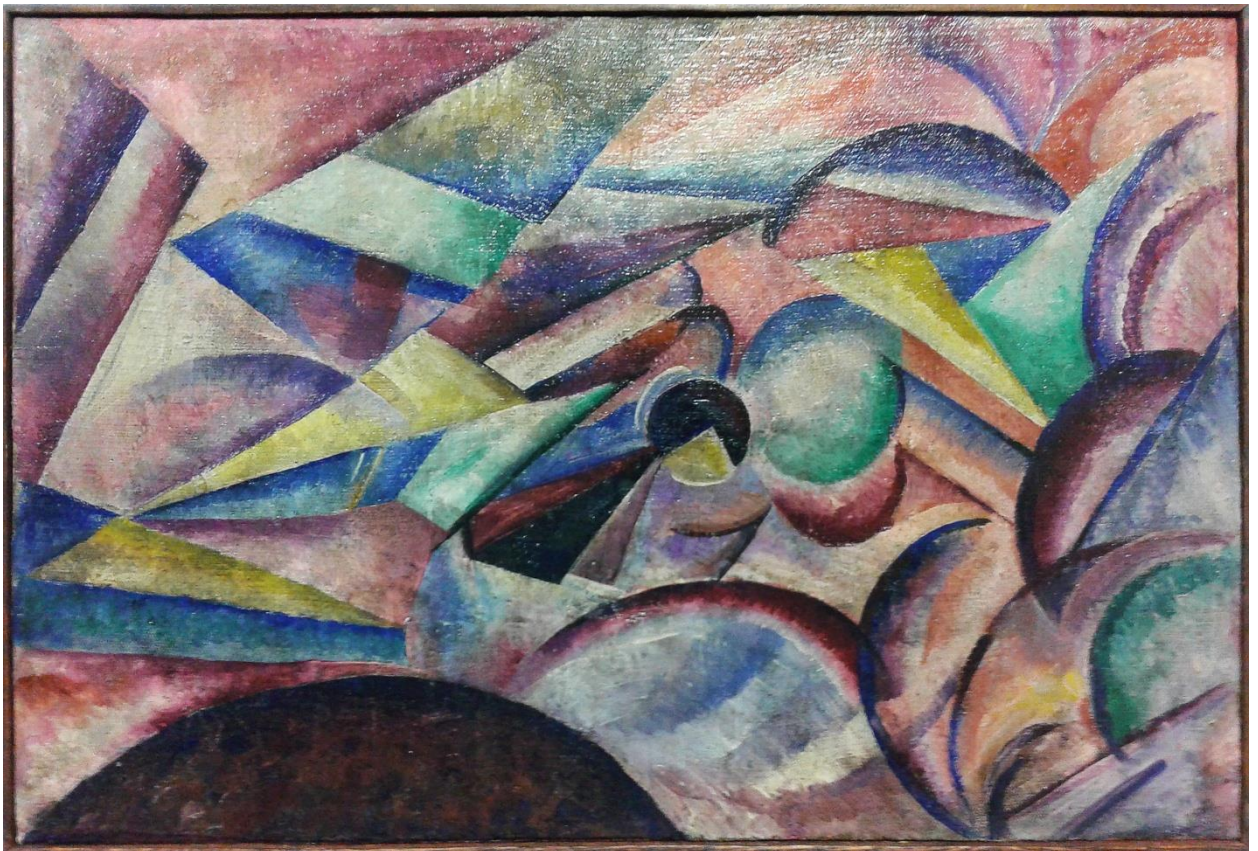

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

Video content:

- Ukrainian Culture. - <https://guides.lib.ku.edu/ukraine>
- Богдан Ступка, вірш «Крила» Ліни Костенко. - <https://www.youtube.com/watch?v=kkHMxXsnE5k>
- Софійський Собор – серце України. - <https://www.youtube.com/watch?v=1Z50DuDb1xY>
- Софія Київська дивує новими відкриттями. - <https://www.youtube.com/watch?v=oEwbqG-wPiQ>
- Собор Святого Юра. - <https://www.youtube.com/watch?v=Y3zpwlgGShU>
- Храм апостолів Петра і Павла. - <https://www.youtube.com/watch?v=hYtMYahtcoE>
- Таємниці Пінзеля. - <https://www.youtube.com/watch?v=7jjvYYplNmk>
- Пінзель. - <https://www.youtube.com/watch?v=O9Bqq5HuYvI>
- Костел у м. Бучачі - <https://www.youtube.com/watch?v=83JWKzYJyTE>
- Ukrainian Classical Music. - <https://www.youtube.com/watch?v=NC49toVeyCk>
- Артем Ведель. <https://www.youtube.com/watch?v=S3S-iS0dE5w>
- Дмитро Бортнянський. - <https://www.youtube.com/watch?v=cnkE9uiQhWY>
- Максим Березовський. - <https://www.youtube.com/watch?v=XfXRp3op-SU>
- Що ви знаєте про «українського Моцарта» - Максима Березовського?. - <https://www.youtube.com/watch?v=nRa3Kbxp4Ms>
- Іван Марчук. - <https://www.youtube.com/watch?v=RPV1hFAGsig>
- What is Culture - <https://www.youtube.com/watch?v=57KW6RO8Rcs>
- What is Culture. - <https://www.youtube.com/watch?v=fl5WzpuvXfY>

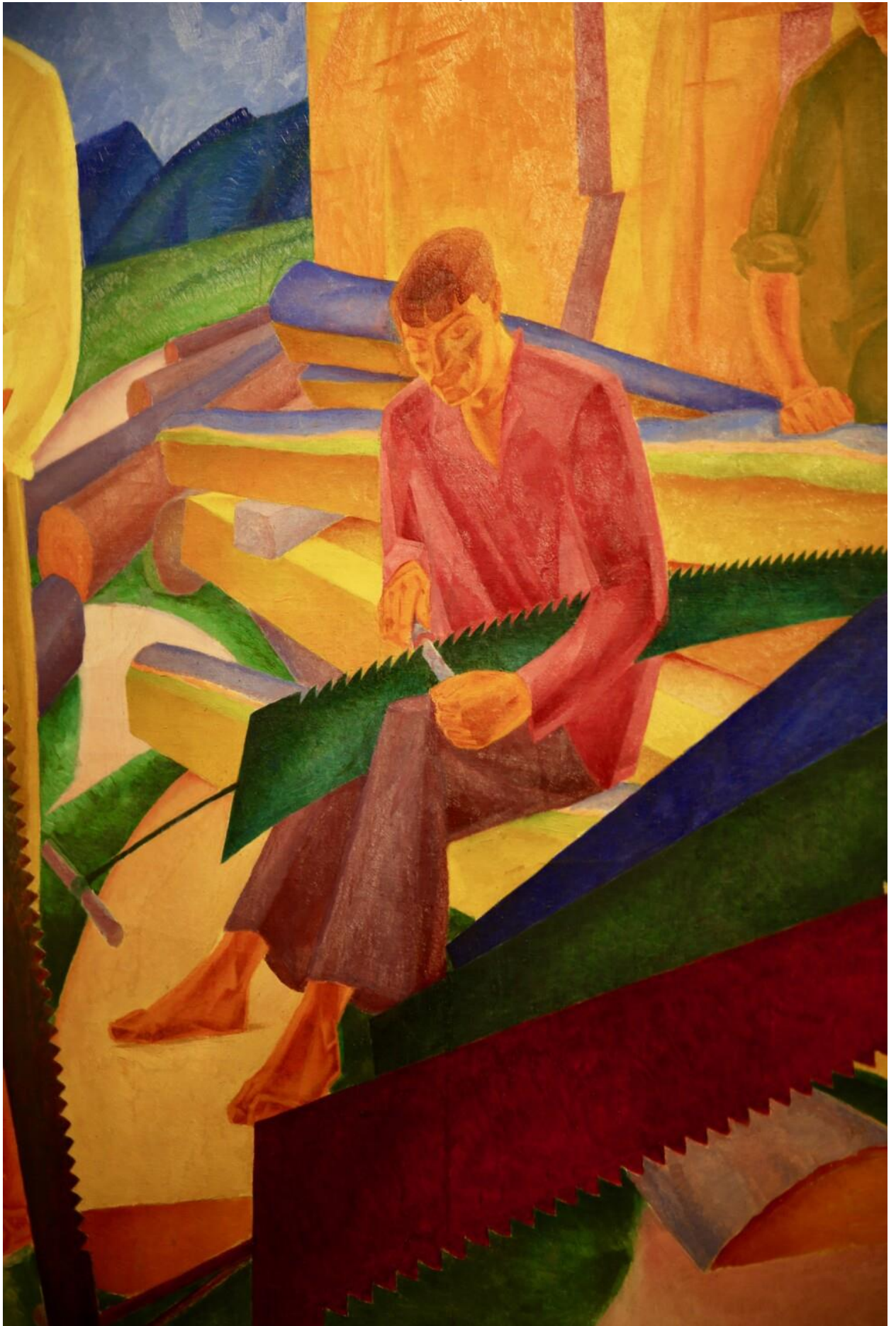

Олександр Богомазов

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

Олександр Богомазов

1. Поняття культури.

Оскільки ми науковці для нас важливо говорити мовою понять, перебувати у межах поняттєвої визначеності. Відповідно, перед тим, як мовити про історію культури, слід визначити поняття «культура». Існує розмаїття визначень поняття культури. Понад 600. Це пов'язано з тим, що культуру визначає кожна з гуманітарних наук, адже культура встановлює взаємозв'язок між Людиною – Світом. Серед числа усього багатоманіття визначень базовим для нас є **дефініція запропонована на Всесвітній конференції з культурної політики, проведеної під егідою ЮНЕСКО, 1982 р.** Згідно з якою, **«Культура – це комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань».**

Усе має свій термін придатності, але поруч з тим це визначення носить настільки масштабний, всеохоплюючий і толерантний характер, що є актуальним і сьогодні.

Культура – це не про мистецтво, не про музеї, це про питання самоідентичності, питання про цінності, систему координат, яка є нашим дороговказом. Пам'ятаєте як М. Грушевський в 1919 р. сформулював питання «хто ми такі і куди йдемо»? це питання залишається й досі актуальним для нас, для становлення нашої нації.

Культура – це спосіб існування homo sapiens (так ми офіційно називаємося) в цьому світі. У нас немає іншого способу існування, саме цим ми відрізняємося від усіх інших біологічних видів. Наша екологічна ніша вузька, ми погано пристосовані до природного середовища (ані вовни, ані крил) і тому «добудовуємо» світ і самих себе за допомогою свідомості, мислення, креативності, світу культури. Ми як вид вибудовуємо екзистенцію за допомогою культурних технологій і цивілізаційних інструментів, втілюючи свій життєвий проект. Саме культура з її предметно відтвореною «другою природою», соціально «обробленою» особистістю і групою, з її нормами, символічними мовами, цінностями, творчими інноваціями дають нам можливість існувати та реалізовувати життєву програму і відтворюватися. Говорячи про політику, економіку, законотворчість, ми говоримо про важливі, але інструментальні характеристики нашого існування. Тільки говорячи про культуру, ми піднімаємося на рівень сутностей і цінностей.

2. Основні функції культури

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

3. Періодизація світової культури:

- Культура первісного суспільства (до 4 тис. до н.е.)
- Культура Стародавнього світу (Ст. Греція та Ст. Рим) (4 тис. до н.е. - 5 ст. н.е.)
- Культура Середньовіччя (5 – 15 ст. н.е.)
- Культура Відродження (14 -16 ст.)
- Культура Нового часу (кін. 16 -19 ст.), яка поділяється на три епохи: Реформації (поч. 17 ст.), Просвітництва (17 – 18 ст.) та культуру новітнього часу (з 1914 р. по сьогодні).

Періодизація

- 1. Античність (X, IX ст. до н.д. – V ст. н.д.)
- 2. Середньовіччя (V ст. – XV ст.)
- 3. Відродження (кінець XIV ст. – поч. XVII ст.)
- 4. Бароко (XVII ст.)
- 5. Класицизм (XVII ст.)
- 6. Просвітництво (XVIII ст.)
- 7. Романтизм (кінець XVIII ст. поч. XIX ст.)
- 8. Реалізм (30-ті рр. XIX ст. до наших днів)
- 9. Модернізм (межа XIX – XX ст. – 80 рр. XX ст.)
- 10. Постмодернізм (60-80 рр. XX ст. до наших днів)

Існує безліч періодизацій. Подані вище періодизації носять відносний характер і не є точним віддзеркаленням історичних подій. Вивчаючи детальніше кожен з епох, ми будемо приділяти особливу увагу періодизації шляхом вивчення історичного контексту, що дасть нам підставу бути більш коректнішими у питаннях періодизації.

Періодизація української культури:

1. **Перший період розвитку української культури** - від її витоків і до прийняття **християнства**, ідеться про культуру східнослов'янських племен дохристиянської доби.

Відомо про племена трипільської культури (4-3 тис. до н.е.), у 2 тис. до н.е. розпочинається етногенез слов'ян. В свою чергу, Геродот детально описує територію України в 5 ст. до н.е. в образі Скіфії. Ідеться про грецьку колонізацію північного Причорномор'я, часу появи полісів.

2. **Другий період розвитку української культури** припадає на час існування княжої держави — Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.
3. **Третій період розвитку української культури** припадає на литовсько-польську добу в історії нашого народу.

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

Починаючи від кінця монголо-татарської навали і аж до 1569 року (рік Люблянської Унії) українські землі поступово переходили під владу Великого князівства Литовського. Значення православної церкви почало зростати. Вона стала чинником консолідації українського народу. Сер. XVI ст. позначилося піднесенням української культури, а період XVI поч. XVII ст. в цілому можна охарактеризувати часом поживлення культурного розвитку. Періодом поширення гуманістичних ідей, розвитком шкільної освіти і друкарства, діяльністю церковних православних братств. Важливі дати цього періоду, які Ви маєте пам'ятати наступні: 1596 р. – Берестейська церковна унія, 1615 р. – Київська БШ, 1616 р. – друкарня Києво-Печерської Лаври, 1632 р. – Києво-Могилянська колегія.

4. Четвертий період розвитку української культури припадає на козацько-гетьманську добу, яка характеризується новим історичним контекстом, зумовленим закінченням Визвольної війни в середині XVII ст., з одного боку, і поступовим обмеженням, а згодом і втратою автономії Україною наприкінці XVIII ст., з іншого. Визначальним тут виступає фактор національної державності, яка, проіснувавши понад 130 років, все ж таки змогла істотно сформувати спрямованість, характер та інтенсивність культурних процесів в Україні.

Поруч з тим, ми пам'ятаємо що закінчення Визвольної війни в сер. XVII ст. позначилося поступовим обмеженням, а згодом і втратою автономії Україною наприкінці XVIII ст. Відповідно, 1). Після приєднання України до Росії царизм ліквідував українські державні політичні інституції та встановлював загальноімперські норми та порядки; 2). Політичне розчленування України починаючи з 1660 р. Правобережна Україна перейшла під владу Речі Посполитої. У складі іноземних держав перебували – Галичина (Польща), Північна Буковина (Молдовське князівство), Закарпаття (Угорщина), Слобожанщина та Південь України (Росія).

5. П'ятий період розвитку української культури охоплює часовий відтинок в 150 років, років великої неволі нашого народу — від часів зруйнування Гетьманщини і до початку XX століття. Період національно-культурного відродження.
6. Шостий період розвитку української культури є часом нового міжвоєнного та повоєнного поневолення України її східними та західними сусідами й охоплює часовий відтинок від початку XX ст. до кінця 80-х років.
7. Сьомий період розвитку української культури. Це — сучасний період, що охоплює часовий відтинок від кінця 80-х і по сьогоднішня.

Михайло Грушевський веде відлік історії України з появою Київської Держави, себто періодом КР.

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

«Історія початків Київської держави належить до найтяжших питань всесвітньої історії, не так через брак відомостей, як завдяки своїй традиції, з котрою й досі наука не може собі дати ради. Розумію тут нашу київську літопись з її оповіданням про початки Київської держави. Як то виказано ширше в спеціальному додатку про нашу Найдавнішу літопись ¹⁾, літопись писала ся в другій половині XI в., кількома наворотами, спеціально для вияснення сього питання: „откуда есть пошла Руская земля (себто Київське князівство, бо Київська земля — се Русь в тіснійшій значінню), кто въ Киевѣ нача первѣе княжити, и откуда Руская земля стала есть“. Се тоді вже було питанням без відповіді, і для його вияснення треба було пускатись на дорогу різних комбінацій та гіпотез»,

[М. Грушевський. Історія України-Руси. Том I. Розділ VII. Стор. 3.]

<http://litopys.org.ua/hrushrus/iur10703.htm>

Михайло Грушевський в роботі «Нариси історії українського народу» (1904 р.) виокремлює такі періоди:

- додержавний період

далі М. Грушевський виокремлює III етапи в історії Київської держави – від процесу творення (IX – X ст.), поступового розкладу (XI – XII ст.)

- Галицько – Волинська держава (XIII – XIV ст.)
- Велике князівство Литовське і Польщі (XIV – XV ст.)

Які питання цікавлять М.Грушевського?

- ✓ Питання походження і розвитку козацтва (до 1648)
- ✓ Визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького
- ✓ Події в Україні після смерті гетьмана, аж до Бахчисарайського перемир'я, укладеного 1680 р. між Рос.держ., Османською імперією і Кримським ханатом
- ✓ 1681-1708 рр. від діяльності гетьманів аж до ліквідації в 1764 р. інституту гетьманства.

4. Дефініції понять.

- ✓ **«Етнос»** - етнічна спільність, колективна спільність об'єднана своїм колективним міфом про етнос і його походження. На рівні етносу виникають взаємостосунки «свій» - «чужий», з'ясовуються генетичні особливості, виникає критерій «чистоти крові», на підставі чого формуються шлюбно-родинні стосунки. Вони об'єднані єдністю походження, звичаїв, мови, укладу життя. **Етнос – це міжпоколінна група людей, об'єднана тривалим сумісним проживанням, спільною мовою, культурою, самосвідомістю.**

- ✓ **«Народ»** - це історія
- ✓ Сучасні Конституції говорять про «народ» «як носія суверенітету і єдиного джерела влади»
- ✓ das Volk німець.

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

- ✓ Суб'єктом міжнародної правової системи «народ» став у 1945 р. у результаті закріплення в Уставі ООН принципу «рівноправності і самовизначення народів»
  - ✓ Приналежність до того чи іншого народу визначається не стільки біологічними, скільки соціально-культурними чинниками, спільними культурними навичками, цінностями, традиціями.
  - ✓ Це історично сформована спільність людей, які мають певні погляди, інтереси та психологію
  - ✓ Громадяни однієї держави
  - ✓ Сукупність людей, об'єднаних приналежністю до того чи іншого суспільства.
-
- ✓ **Нація** – історично усталена спільність людей, яка характеризується спільністю мови, території, економічного життя, психічного складу
  - ✓ Люди, пов'язані спільністю походження і історичними традиціями
  - ✓ Володимир Соловйов: «нація є спільнотою людей, яких об'єднують ілюзії про спільних пращурів і спільна ненависть до сусідів».
  - ✓ Нації немає без «національної ідеї», без «національного культурного ядра», яке складається з двох компонентів: «національної історії» (яка задає і визначає ідею народу) та «національної історії». Ядро (культурне і політичне) формується у «світі ідей», але підкорюючи людей – матеріалізується у реальності.
  - ✓ Взірцями «націй» є Англія і Франція. В основі яких є «культурне ядро» основу якого складають національна історія і література і «політичне ядро» у вигляді ідеї народу як суверенної держави і на підставі «суспільного договору».
  - ✓ Наявність Держави (державної форми) є ключовим елементом, саме вона створює середовище формування спільності.
  - ✓ Нація – спільність різних за своїм етнічним походженням людей, об'єднаних культурним та політичним ядром, які є Громадянами своєї Держави (в межах якої набувають своїх прав і свобод), об'єднаних національною ідеєю, спільним «суспільним договором» і цінностями.
  - ✓ Це політична організація у формі держави, об'єднана «суспільним договором», «національною ідеєю». Вона характеризується такими

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

функціями як бути Громадянином, та у втіленій ефективній роботі державних інституцій.

Говорячи про поняття «нації» ми маємо з Вами обов'язково ознайомитись з постаттю В'ячеслава Липинського і його концепцією територіально-політичної нації. Суть якої викладена у роботі «Листи до братів-хліборобів». Зверніть увагу, на посилання на початку викладу цієї лекції.

В. Липинський (1882 -1931), український політичний діяч, історик, історіософ, соціолог, публіцист, теоретик українського консерватизму, дуже освічена людина, навчався в Ягеллонському та Женевському університетах.

В «Листах до братів-хліборобів» чітко задекларував принцип необхідності створення української політичної нації, заснованої на територіальному принципі, протиставленому народницьким етнічним засадам, пов'язаним з першістю мовного критерію. Якщо ми втратимо державність, територію, то ми неминуче втратимо і мову. «Долю нації визначає провідна верства» - аристократія, еліта, яка є «активною меншістю, а не пасивною більшістю держави і нації». Інтелігенція має раціонально усвідомлювати і артикулювати діючі в суспільстві підсвідомі, стихійні спрямування. Без цього не може скластися «нація», «культурно-національна цілісність», якої в українців ще немає. Основна умова створення української державності – це єдність: релігійна, регіональна, політична, організаційна, національна». Справу української державності завжди губила відсутність єдності між українцями. Тільки власна держава збудована українською нацією на своїй етнографічній території врятує її від економічного розпаду і кривавої анархії. Ніхто не збудує Української Держави, якщо ми самі собі її не збудуємо, і ніхто за нас не зробить нації, якщо ми самі нацією не схочемо бути.

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

Ідеологія розглядається як рушійна сила національного відродження.

Законодавство & Культурна дипломатія.

Закон України «Про культуру» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 24, ст.168)

http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/136808

Базові визначення з якими ми працюємо, у відповідності з ЗУ «Про культуру»:

- ❖ культура – сукупність матеріального і духовного надбання певної людської **спільноти (етносу, нації)**, нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти;

NB! Зверніть увагу на ототожнення понять етнос, народ, нація. Відсутність чіткої диференціації яких призводить до плутанини понять і неможливості проведення якісної гуманітарної політики

Держава у пріоритетному порядку створює умови для:

- ❖ розвитку культури української нації, корінних народів та національних меншин України;
- ❖ збереження, відтворення та охорони історичного середовища;
- ❖ естетичного виховання громадян, передусім дітей та юнацтва;
- ❖ розширення культурної інфраструктури села

NB! Не прописані інструменти впровадження розвитку як національної культури так і культури національних меншин

Культурна дипломатія

- **1 листопада 2015 р.** сформований департамент культурної дипломатії в структурі МЗС України - **Ukraine`s Cultural Diplomacy by MFA.**
- **Місія:** Через мистецтво розказати світові про Україну та сприяти міжнародній інтеграції наших культурних індустрій
- Необхідність напрацювання цілісної стратегії культурної дипломатії України

Українська та зарубіжна культура

Омельченко В.Ю.

- Культурна дипломатія потребує інвестицій у людський потенціал
- Діаспорна культурна дипломатія повинна активно заохочуватися з боку держави
- Налагодження кооперації між вітчизняним бізнесом та культурним середовищем сприятиме успішному експорту українського продукту за кордон
- *Культурна дипломатія ґрунтується на синергії зусиль п'ятьох қитів: органів державної влади, професійного мистецького середовища, діаспори, меценатів та міжнародних партнерів*
- *"культурна дипломатія — це продаж іміджу країни засобами культури"*
- *Мистецтво надає елегантності й шарму політичним стратегіям*

Цікаві посилання:

- ✚ <https://hromadske.ua/posts/ukrayinskomu-institutu-zagrozhuyenedofinansuvannya>
- ✚ <https://uacrisis.org/uk/synergiya-kulturnoyi-dyplomatiyi-ukrayiny>
- ✚ <https://www.culturepartnership.eu/en/publishing/cultural-diplomacy/lecture-18-1>
- ✚ <https://www.culturepartnership.eu/en/publishing/cultural-diplomacy/lecture-18-4>